

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT
OŚRODEK INFORMACJI

629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04
693 - 46 - 92, 625 - 76 - 23

UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
00 - 503 W A R S Z A W A
TELEFAX 629 - 40 - 89

INTERNET

<http://www.cbos.pl>

E-mail: sekretariat@cbos.pl

BS/169/2008

SYSTEM EMERYTALNY – OCENY I POSTULATY

KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, LISTOPAD 2008

PRZEDRUK I ROZPOWSZECHNIANIE MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

Znak jakości przyznany CBOS przez Organizację Firm Badania Opinii i Rynku
3 października 2008 roku

SPIS TREŚCI

ZABEZPIECZENIE NA STAROŚĆ – ODPOWIEDZIALNOŚĆ PAŃSTWA CZY OBYWATELI	1
OCENA FUNKCJONOWANIA SYSTEMU UBEZPIECZEŃ EMERYTALNYCH	3
PREFERENCJE DOTYCZĄCE WIEKU EMERYTALNEGO	9
OPINIE O PRZYWILEJACH EMERYTALNYCH	13

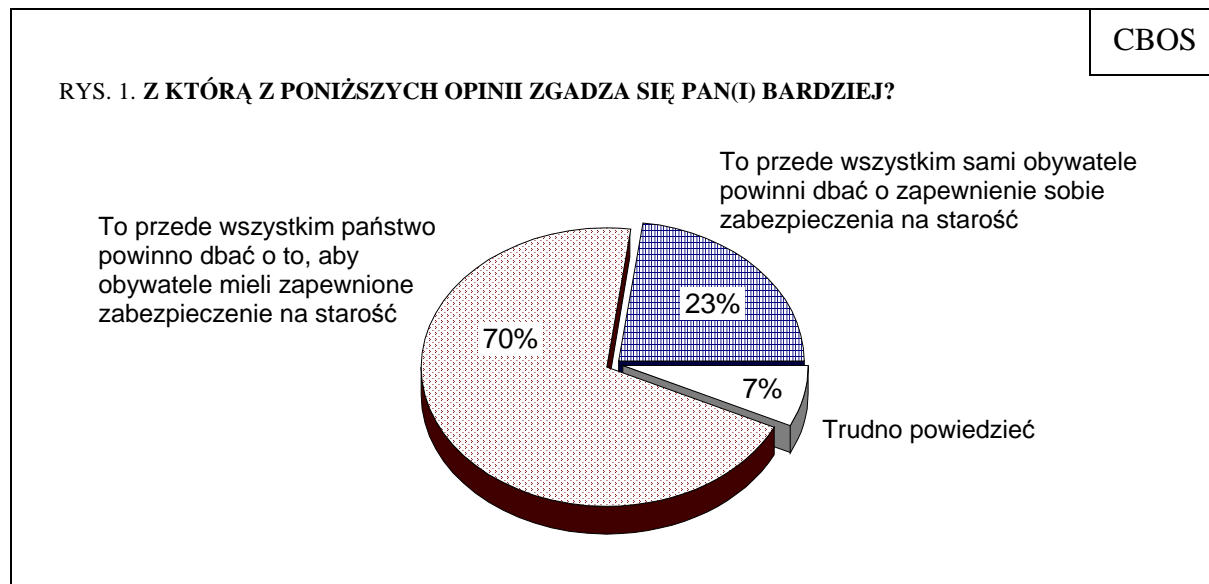
Jednym z istotnych tematów debaty politycznej i publicznej nie tylko w naszym kraju jest system ubezpieczeń emerytalnych. Starzenie się społeczeństw europejskich powoduje konieczność wydłużania okresu aktywności zawodowej i innych zmian w systemach emerytalnych. Polska wprowadziła reformę emerytalną już niemal dziesięć lat temu, jednak jej skutki nie są jeszcze w pełni odczuwalne, ponieważ pierwsze emerytury według nowych zasad będą wypłacane dopiero w przyszłym roku. Mimo wprowadzenia reformy wskazuje się na konieczność dalszych zmian w systemie: podniesienia wieku uprawniającego do świadczeń emerytalnych oraz ograniczenia różnego rodzaju przywilejów emerytalnych. Kwestie związane z postrzeganiem skutków reformy emerytalnej oraz stosunkiem do projektowanych zmian poruszyliśmy w jednym z ostatnich sondaży¹.

ZABEZPIECZENIE NA STAROŚĆ – ODPOWIEDZIALNOŚĆ PAŃSTWA CZY OBYWATELI

Historia ubezpieczeń społecznych w nowoczesnym rozumieniu jest stosunkowo niedługa. Twórcą pierwszego systemu był kanclerz Otto von Bismarck, który w 1880 roku wprowadził emerytury dla wszystkich ubezpieczonych pracowników w wieku powyżej 70 lat. Przed II wojną światową systemy emerytalne istniały już w większości krajów europejskich. Obecnie pogląd, że państwo – z różnych względów – nie powinno samym obywatelom pozostawiać odpowiedzialności za ich przyszłość, bywa rzadko kwestionowany. Z drugiej jednak strony wobec rosnącej niewydolności systemów emerytalnych coraz częściej podkreśla się, że obywatele powinni w większym stopniu niż dotychczas planować swoją przyszłość.

¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (221) przeprowadzono w dniach od 3 do 7 października 2008 roku na liczącej 1107 osób reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

Większość Polaków (70%) jest zdania, że zapewnienie obywatelom zabezpieczenia na starość to zadanie państwa. Blisko jedna czwarta (23%) uważa jednak, że to przede wszystkim sami obywatele powinni zadbać o godną starość dla siebie.

Przekonanie, że to przede wszystkim państwo powinno troszczyć się o to, aby obywatele mieli zabezpieczenie na starość, dominuje we wszystkich grupach społeczno-demograficznych. Pogląd ten traci jednak na popularności w tych grupach społecznych, które mają lepsze możliwości zapewnienia sobie godziwej emerytury. Im wyższy status społeczno-materialny badanych – wyższe wykształcenie i większe dochody *per capita* – tym częstsze przeświadczenie, że odpowiedzialność za zapewnienie sobie zabezpieczenia na starość spoczywa przede wszystkim na samych obywatelach.

Tabela 1

Wykształcenie	Z którą z poniższych opinii zgadza się Pan(i) bardziej?		
	To przede wszystkim sami obywatele powinni dbać o zapewnienie sobie zabezpieczenia na starość	To przede wszystkim państwo powinno dbać o to, aby obywatele mieli zapewnione zabezpieczenie na starość	Trudno powiedzieć
	w procentach		
Podstawowe	14	78	7
Zasadnicze zawodowe	18	76	6
Średnie	27	67	7
Wyższe	39	51	10

Tabela 2

Miesięczne dochody na jedną osobę w gospodarstwie domowym	Z którą z poniższych opinii zgadza się Pan(i) bardziej?		
	To przede wszystkim sami obywatele powinni dbać o zapewnienie sobie zabezpieczenia na starość	To przede wszystkim państwo powinno dbać o to, aby obywatele mieli zapewnione zabezpieczenie na starość	Trudno powiedzieć
	w procentach		
Do 500 zł	14	80	5
501–750 zł	15	79	6
751–1000 zł	25	69	7
1001–1500 zł	30	62	8
Powyżej 1500 zł	42	47	11

W grupach społeczno-zawodowych przekonanie, że to przede wszystkim sami obywatele powinni zadbać o swoje zabezpieczenie na starość, najczęściej wyrażają właściciele firm (41%), kadra kierownicza i inteligencja (36%) oraz pracownicy umysłowi niższego szczebla (35%).

W elektoratach partyjnych odpowiedzialność jednostki za swoją przyszłość podkreślają głównie zadeklarowani wyborcy PO. Rolę państwa w zapewnieniu obywatelom zabezpieczenia na starość częściej niż zwolennicy innych ugrupowań akcentują sympatycy SLD.

Tabela 3

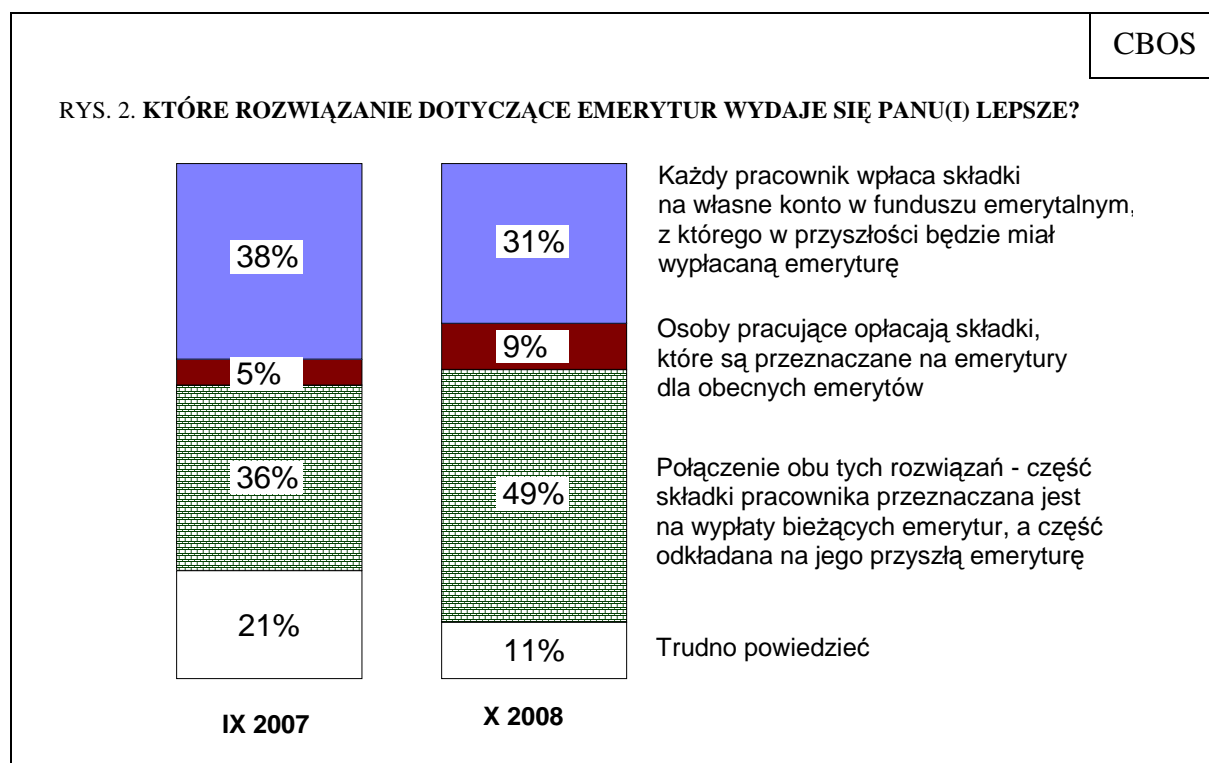
Elektoraty partyjne	Z którą z poniższych opinii zgadza się Pan(i) bardziej?		
	To przede wszystkim sami obywatele powinni dbać o zapewnienie sobie zabezpieczenia na starość	To przede wszystkim państwo powinno dbać o to, aby obywatele mieli zapewnione zabezpieczenie na starość	Trudno powiedzieć
	w procentach		
PO	31	61	8
PiS	23	72	5
PSL	23	77	0
SLD	17	83	0

OCENA FUNKCJONOWANIA SYSTEMU UBEZPIECZEŃ EMERYTALNYCH

Istnieją dwa główne modele systemu ubezpieczeń społecznych – repartycyjny oraz kapitałowy. System repartycyjny oparty jest na zasadzie solidarności międzypokoleniowej i polega na tym, że świadczenia emerytalne są wypłacane ze składek osób pracujących. W systemie kapitałowym emerytura jest finansowana ze składek zgromadzonych przez ubezpieczonego na jego indywidualnym koncie i pomnożonych o zyski z inwestycji

finansowych. Reforma emerytalna zapoczątkowana w Polsce w 1999 roku zastąpiła system repartycyjny rozwiązaniem będącym połączeniem systemów kapitałowego i repartycyjnego. Przesłanką do wprowadzenia tej zmiany była groźba niewydolności systemu emerytalnego wobec niekorzystnych trendów demograficznych i rosnącej dysproporcji między liczbą osób aktywnych zawodowo i płacących składki a liczbą emerytów.

Odejście od repartycyjnego systemu ubezpieczeń społecznych okazuje się krokiem nie tylko – zdaniem większości ekonomistów – uzasadnionym, ale także mającym poparcie opinii społecznej. Zwolennikiem tego systemu jest tylko niespełna co dziesiąty respondent (9%). Ponad trzykrotnie więcej osób (31%) opowiada się za modelem kapitałowym. Niemal połowa dorosłych Polaków (49%) uważa, że najlepszym rozwiązaniem jest system mieszany, będący połączeniem modelu repartycyjnego i kapitałowego.

Preferencje dotyczące systemowych rozwiązań emerytalnych różnicuje wiek oraz status społeczno-ekonomiczny badanych. System kapitałowy częściej niż przeciętnie za najlepszy uważają osoby od 25 do 34 roku życia, na ogół już z pewnymi doświadczeniami związanymi z pracą, ale będące na początku swojej drogi zawodowej i mające przed sobą jeszcze wiele lat pracy i oszczędzania na emeryturę. Rozwiązanie to najczęściej popierają badani dobrze wykształceni i sytuowani. Za najlepsze częściej uznają je osoby aktywne

zawodowo niż biernie. Warto jednak podkreślić, że także w tych grupach, w których poparcie dla systemu kapitałowego jest stosunkowo najniższe, odsetek zwolenników systemu repartycyjnego jest niewielki i nie przekracza 12%–13%. Generalnie, poza kilkoma wyjątkami, we wszystkich grupach społeczno-zawodowych za optymalne uznaje się rozwiązanie będące połączeniem obu głównych systemów emerytalnych.

Tabela 4

Wykształcenie	Które rozwiązanie dotyczące emerytur wydaje się Panu(i) lepsze?			
	Każdy pracownik wpłaca składki na własne konto w funduszu emerytalnym, z którego w przyszłości będzie miał wypłacaną emeryturę	Osoby pracujące opłacają składki, które są przeznaczone na emerytury dla obecnych emerytów	Połączenie obu tych rozwiązań – część składki pracownika przeznaczana jest na wypłaty bieżących emerytur, a część odkładana na jego przyszłą emeryturę	Trudno powiedzieć
w procentach				
Podstawowe	20	13	46	21
Zasadnicze zawodowe	29	8	55	8
Średnie	38	7	48	7
Wyższe	42	7	44	7

Tabela 5

Miesięczne dochody na jedną osobę w gospodarstwie domowym	Które rozwiązanie dotyczące emerytur wydaje się Panu(i) lepsze?			
	Każdy pracownik wpłaca składki na własne konto w funduszu emerytalnym, z którego w przyszłości będzie miał wypłacaną emeryturę	Osoby pracujące opłacają składki, które są przeznaczone na emerytury dla obecnych emerytów	Połączenie obu tych rozwiązań – część składki pracownika przeznaczana jest na wypłaty bieżących emerytur, a część odkładana na jego przyszłą emeryturę	Trudno powiedzieć
w procentach				
Do 500 zł	28	13	48	11
501–750 zł	27	8	52	12
751–1000 zł	28	7	54	11
1001–1500 zł	33	8	51	8
Powyżej 1500 zł	45	10	41	4

Zróznicowanie opinii na temat najlepszych rozwiązań emerytalnych pokazuje, że preferencje dotyczące systemu emerytalnego zależą od indywidualnych możliwości zapewnienia sobie godziwej emerytury. Nic zatem dziwnego, że zwolennicy systemu kapitałowego częściej niż inni podkreślają odpowiedzialność samych obywateli za zapewnienie sobie zabezpieczenia na starość.

Tabela 6

Które rozwiązanie dotyczące emerytur wydaje się Panu(i) lepsze?	Z którą z poniższych opinii zgadza się Pan(i) bardziej?		
	To przede wszystkim sami obywatele powinni dbać o zapewnienie sobie zabezpieczenia na starość	To przede wszystkim państwo powinno dbać o to, aby obywatele mieli zapewnione zabezpieczenie na starość	Trudno powiedzieć
	w procentach		
Każdy pracownik wpłaca składki na własne konto w funduszu emerytalnym, z którego w przyszłości będzie miał wypłacaną emeryturę	37	56	7
Osoby pracujące opłacają składki, które są przeznaczane na emerytury dla obecnych emerytów	16	82	2
Połączenie obu tych rozwiązań – część składki pracownika przeznaczana jest na wypłaty bieżących emerytur, a część odkładana na jego przyszłą emeryturę	18	77	5
Trudno powiedzieć	12	68	20

Znaczne społeczne poparcie dla repartycyjno-kapitałowego modelu ubezpieczeń społecznych nie oznacza zadowolenia ze sposobu, w jaki system ubezpieczeń emerytalnych działa w naszym kraju. W opinii niemal dwóch trzecich dorosłych Polaków (64%) funkcjonuje on źle. Co więcej, ocena działania systemu ubezpieczeń emerytalnych w Polsce jest obecnie gorsza niż w pierwszych latach po wprowadzeniu reformy emerytalnej i wyraźnie gorsza niż jeszcze rok temu.

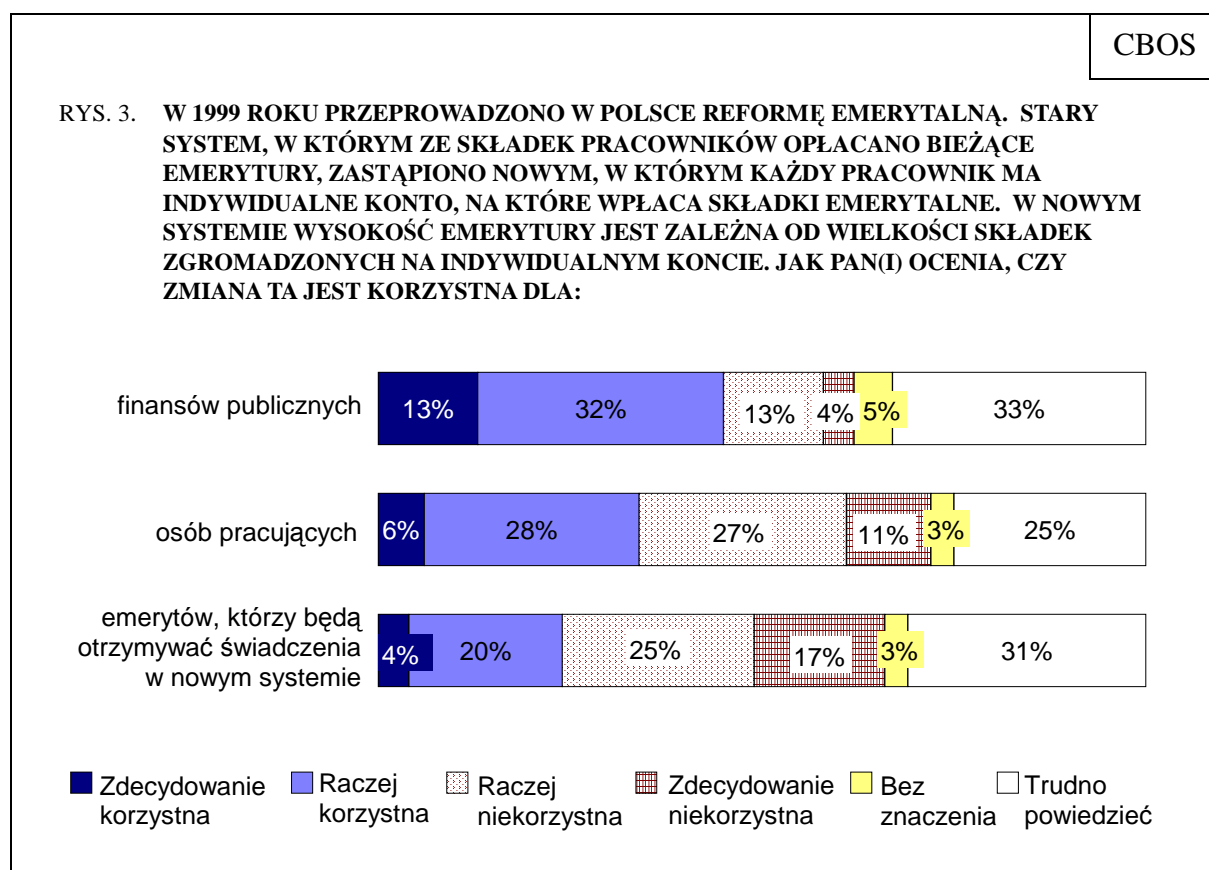
Tabela 7

Czy, ogólnie rzecz biorąc, jest Pan(i) zadowolony(a) czy też niezadowolony(a) ze sposobu, w jaki w naszym kraju funkcjonuje system ubezpieczeń emerytalnych?	Wskazania według terminów badań			
	I 2001	III 2007	IX 2007	X 2008
	w procentach			
Zdecydowanie niezadowolony(a)	15	25	15	30
Raczej niezadowolony(a)	23	28	32	34
Raczej zadowolony(a)	23	21	21	18
Zdecydowanie zadowolony(a)	3	2	7	8
Trudno powiedzieć	36	25	25	10

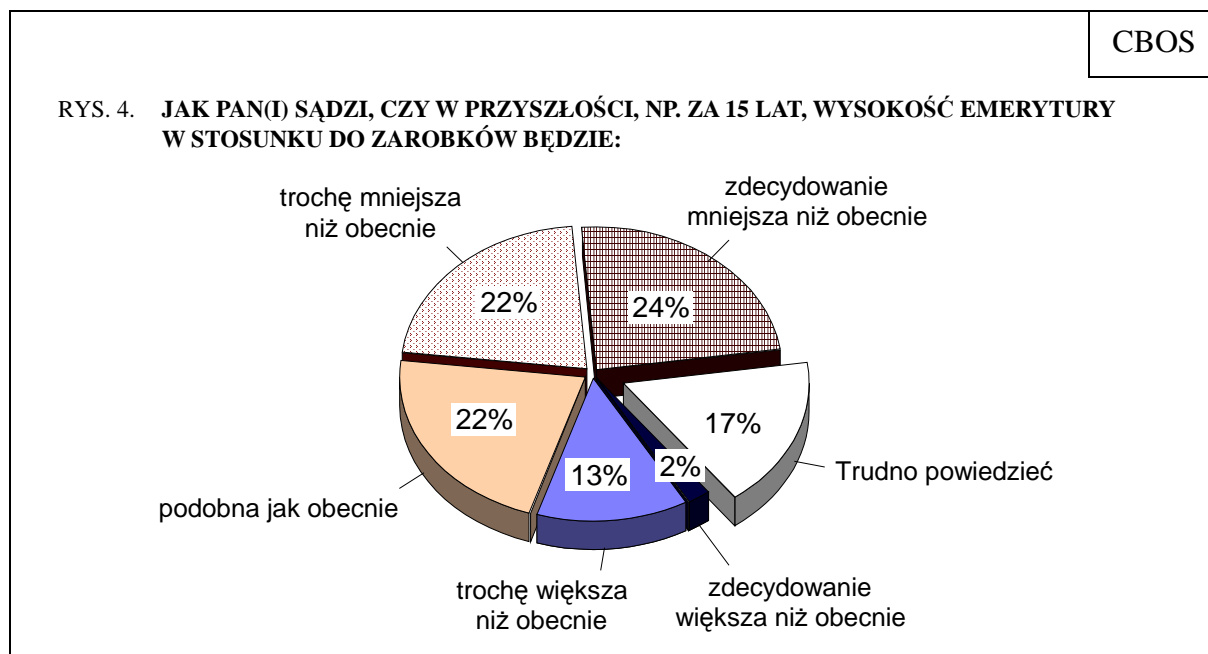
Negatywne oceny istniejącego systemu emerytalnego przeważają we wszystkich grupach społeczno-demograficznych. Stosunkowo najbardziej zadowoleni z jego funkcjonowania są obecni beneficjenci systemu ubezpieczeń społecznych – emeryci (31%) i renciści (39%).

Postrzeżenie skutków wprowadzonej niemal dziesięć lat temu reformy może po części tłumaczyć negatywne oceny działania systemu emerytalnego w Polsce. Społeczne oceny efektów reformy emerytalnej są w znacznej mierze niejednoznaczne, przy czym wiele osób przyznaje, że nie wie, jakie są jej korzystne i niekorzystne skutki.

Stosunkowo najbardziej jednoznaczne są opinie dotyczące następstw reformy emerytalnej dla finansów publicznych. Niemal połowa badanych (45%) uważa, że wprowadzone w 1999 roku zmiany w systemie emerytalnym są korzystne dla finansów publicznych. Kontrowersje budzą skutki reformy dla osób pracujących, a więc odprowadzających składki emerytalne – niemal tyle samo badanych uważa, że pracownicy zyskują na reformie (34%), co sądzi, że na niej tracą (38%). Stosunkowo najgorzej postrzegane są następstwa reformy systemu emerytalnego dla samych emerytów. Przeważa przekonanie, że zmiany wprowadzone blisko dziesięć lat temu są niekorzystne dla emerytów, którzy będą otrzymywać świadczenia w nowym systemie (42%).

W opinii blisko połowy ankietowanych (46%) wysokość świadczeń emerytalnych w stosunku do zarobków będzie w przyszłości niższa niż obecnie. Należy sądzić, że przewidywane względne pogorszenie sytuacji finansowej przyszłych emerytów jest postrzegane w znacznej mierze jako efekt reformy systemu emerytalnego.

W ostatnich latach bardzo wyraźnie wzrósł pesymizm w przewidywaniach dotyczących wysokości świadczeń emerytalnych. Wdrażanie w Polsce reformy emerytalnej – wprowadzenie kont osobistych, możliwość pomnażania zgromadzonych środków oraz powiązanie osobistego wkładu do systemu z wysokością emerytury – początkowo budziło w społeczeństwie więcej nadziei niż obaw. W połowie 1998 roku, na krótko przed wejściem w życie reformy emerytalnej, przeważało optymistyczne przekonanie, że dysproporcje między wysokością świadczeń emerytalnych i zarobków będą w przyszłości raczej malały, niż rosły. W połowie 2000 roku, a więc po upływie półtora roku od momentu wprowadzenia reformy, w zasadzie tyle samo osób przewidywało, że świadczenia otrzymywane w przyszłości przez emerytów będą w stosunku do zarobków wyższe, co sądziło, że będą niższe. Obecnie, w przeddzień wypłat pierwszych emerytur według nowych zasad, prognozy wysokości świadczeń są raczej pesymistyczne niż optymistyczne. Wzrost pesymizmu w szacunkach dotyczących wysokości przyszłych emerytur wskazuje na rozczarowanie Polaków efektami reformy systemu emerytalnego.

Tabela 8

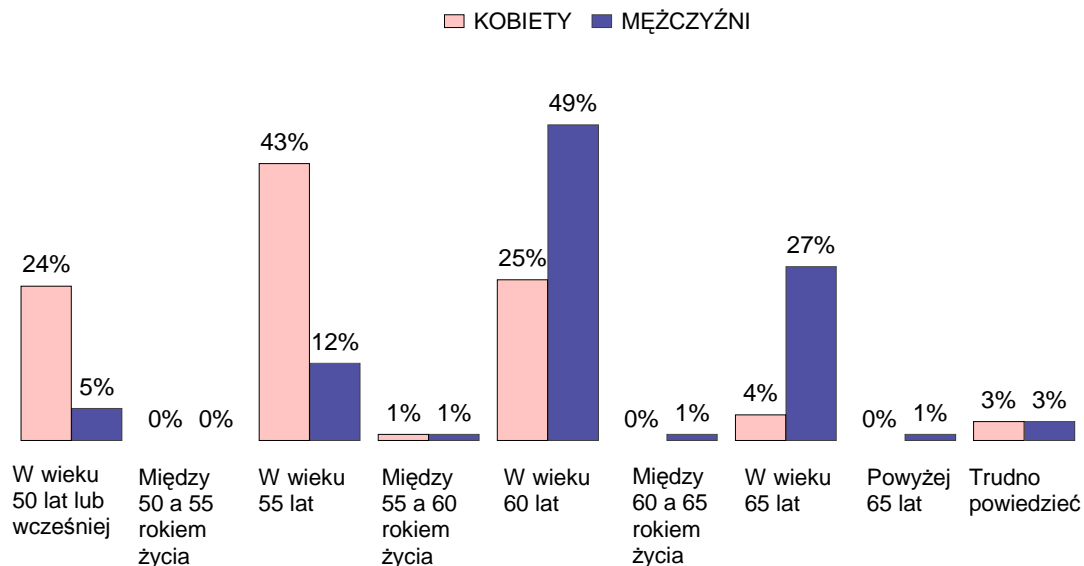
Jak Pan(i) sądzi, czy w przyszłości, np. za 15 lat, wysokość emerytury w stosunku do zarobków będzie:	Wskazania respondentów według terminów badań		
	VI 1998	VI 2000	X 2008
	w procentach		
– mniejsza niż obecnie	8	21	46
– podobna jak obecnie	26	30	22
– większa niż obecnie	37	20	15
Trudno powiedzieć	30	29	17

PREFERENCJE DOTYCZĄCE WIEKU EMERYTALNEGO

Po raz kolejny już w naszych badaniach zapytaliśmy Polaków, w jakim wieku – ich zdaniem – powinni przechodzić na emeryturę mężczyźni, a w jakim kobiety. Pytanie miało charakter otwarty, tzn. ankietowani w swobodnych wypowiedziach proponowali optymalny wiek, w którym kobiety i mężczyźni powinni nabywać uprawnienia do świadczeń emerytalnych.

Z odpowiedzi na pytanie, w jakim wieku kobiety, a w jakim mężczyźni powinni przechodzić na emeryturę, wynika, że Polacy chcieliby uzyskiwać prawo do pobierania świadczeń emerytalnych wcześniej, niż zakładają to przepisy ustawowe, oraz że akceptują zróżnicowanie wieku emerytalnego ze względu na płeć. Najczęstsze propozycje badanych dotyczące wieku emerytalnego – zarówno w przypadku kobiet, jak i mężczyzn – były niższe o pięć lat w stosunku do obowiązujących rozwiązań. Zdecydowana większość respondentów (67%) opowiada się za tym, aby umożliwić kobietom przechodzenie na emeryturę w wieku 55 lat lub nawet wcześniej. Tylko jedna czwarta (25%) za optymalny uznała obecnie obowiązujący wiek emerytalny (60 lat), a jedynie nieliczni (4%) byli zdania, że kobiety powinny pracować dłużej niż obecnie. Podobnie – biorąc za punkt odniesienia obowiązujące przepisy prawne – kształtują się preferencje dotyczące wieku emerytalnego mężczyzn. Ogółem dwie trzecie badanych (67%) uważa, że powinni oni przechodzić na emeryturę w wieku 60 lat lub wcześniej. Tylko niewiele więcej niż jedna czwarta (27%) za optymalny uznaje obecnie obowiązujący wiek emerytalny (65 lat). Jedynie nieliczni (1%) uważają, że mężczyźni powinni pracować po 65 roku życia.

RYS. 5. W JAKIM WIEKU, PANA(I) ZDANIEM, POWINNY(I) PRZECHODZIĆ NA EMERYTURĘ (POMIJAJĄC OSOBY PRACUJĄCE W TRUDNYCH WARUNKACH):

Średnia dla kobiet – 55 lat, dla mężczyzn – 60 lat

Przekonanie, że wiek umożliwiający przejście na emeryturę powinien być niższy niż obecnie, jest od lat utrwalone w polskim społeczeństwie. Zmiany w preferencjach dotyczących wieku emerytalnego w ostatnich dziewięciu latach nie są duże.

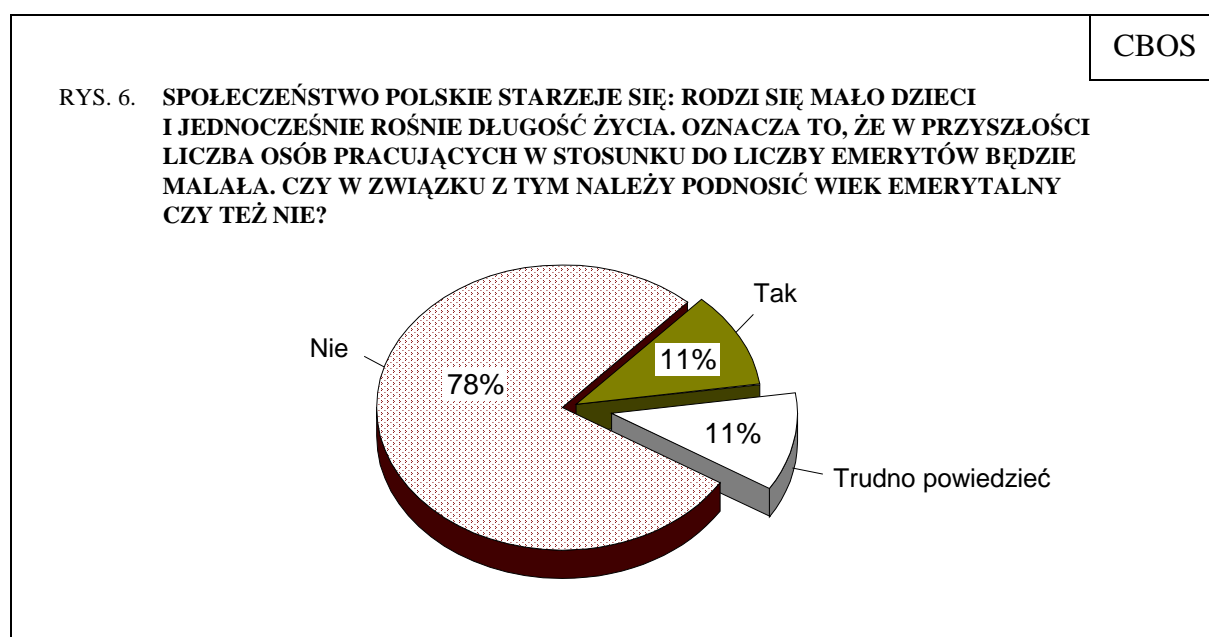
Tabela 9

W jakim wieku, Pana(i) zdaniem, powinny(i) przechodzić na emeryturę kobiety i mężczyźni (pomijając osoby pracujące w warunkach szczególnie trudnych lub szkodliwych dla zdrowia)?*	Wskazania ogółu respondentów dotyczące optymalnego wieku emerytalnego											
	dla mężczyzn						dla kobiet					
	X 1999	IV 2002	XII 2003	XII 2005	IX 2007	X 2008	X 1999	IV 2002	XII 2003	XII 2005	IX 2007	X 2008
	w procentach											
W wieku 55 lat lub wcześniej	34	11	18	22	22	17	85	52	70	67	72	67
W wieku 60 lat	51	46	54	48	50	49	12	31	22	28	21	25
W wieku 65 lat	13	34	23	26	24	27	1	9	3	2	4	4
Powyżej 65 lat	1	1	1	1	1	1	1	0	0	0	0	0
Trudno powiedzieć	1	8	3	3	3	3	1	8	5	3	3	3

* Pominięte nieliczne odpowiedzi wskazujące na inne preferencje dotyczące wieku emerytalnego

Generalnie można powiedzieć, że obecne rozwiązania dotyczące wieku przechodzenia na emeryturę najczęściej popierają mieszkańcy największych miast, osoby najlepiej wykształcone i najlepiej sytuowane, w tym głównie kadra kierownicza i inteligencja. Za obniżeniem wieku emerytalnego stosunkowo częściej opowiadają się badani słabiej wykształceni, o niskich dochodach *per capita*. W grupach społeczno-zawodowych krócej pracować chcieliby przede wszystkim robotnicy wykwalifikowani i niewykwalifikowani, a także rolnicy.

Zważywszy na to, że Polacy już teraz mają poczucie, iż muszą pracować zbyt długo, nie należy oczekiwać, że postulaty podwyższenia wieku emerytalnego zyskają społeczną aprobatę. Argumenty wskazujące na potrzebę wydłużania aktywności zawodowej ze względu na starzenie się społeczeństwa, niski przyrost naturalny i zwiększenie się oczekiwanej długości życia nie skłaniają Polaków do akceptacji podnoszenia wieku emerytalnego. Tylko niewiele więcej niż co dziesiąty badany (11%) uważa, że wobec coraz większej dysproporcji między liczbą pracujących i liczbą emerytów należy podnosić wiek uprawniający do pobierania świadczeń emerytalnych. Ogromna większość (78%) pozostaje głucha na argumenty demografów i ekonomistów, i sprzeciwia się planom podwyższania wieku emerytalnego. Sprzeciw wobec jego podnoszenia dominuje we wszystkich analizowanych grupach społeczno-demograficznych.

W nowym systemie emerytalnym wysokość przyszłej emerytury została ściślej powiązana z wielkością wpłacanych składek, stażem pracy oraz przewidywanym okresem pobierania świadczeń. W związku z tymi zmianami kwestia zróżnicowania wieku emerytalnego dla kobiet i mężczyzn zyskała nowy, bardzo konkretny wymiar. Krótszy staż pracy i dłuższa perspektywa pobierania emerytury oznacza uzyskiwanie przez kobiety niższych świadczeń emerytalnych.

Uświadomienie sobie finansowych skutków zróżnicowania wieku emerytalnego obu płci do pewnego stopnia modyfikuje stanowisko badanych na temat tego, w jakim wieku kobiety powinny przechodzić na emeryturę. W społecznej ocenie dłuższa praca kobiet powinna być wyborem, a nie koniecznością. Zdaniem większości ankietowanych (60%) kobiety powinny same decydować, czy chcą przejść na emeryturę wcześniej niż mężczyźni i otrzymywać niższe świadczenia, czy też wolą pracować tak długo jak mężczyźni, aby wypracować sobie wyższą emeryturę. Co czwarta osoba (25%) uważa, że mimo niekorzystnych skutków finansowych wcześniejszego nabywania przez kobiety uprawnień emerytalnych, powinny one pracować krócej niż mężczyźni. Tylko co dziesiąty ankietowany (10%) jest zdania, że wiek emerytalny pracowników obu płci powinien być zrównany, a kobiety powinny być zobligowane do dłuższej pracy, niezależnie od tego, czy chcą czy też nie.

Tabela 10

Pierwsze emerytury z nowego systemu będą wypłacane już niebawem i wiadomo, że jeśli kobiety będą przechodziły na emeryturę wcześniej niż mężczyźni, to emerytury kobiet będą dużo niższe niż emerytury mężczyzn. Czy Pana(i) zdaniem:	Wskazania respondentów według terminów badań		
	XII 2003	IX 2007	X 2008
	w procentach		
– kobiety powinny, jak dotąd, przechodzić na emeryturę wcześniej niż mężczyźni, nawet jeśli otrzymane przez nie świadczenia będą przez to niższe	23	24	25
– kobiety powinny przechodzić na emeryturę w takim samym wieku jak mężczyźni, aby otrzymane przez nie świadczenia były podobnej wysokości co świadczenia mężczyzn	4	8	10
– powinno się umożliwić kobietom wybór przechodzenia na wcześniejszą niż mężczyźni, a przez to niższą emeryturę lub kontynuowania pracy do obecnego wieku emerytalnego mężczyzn, aby otrzymać podobną emeryturę	69	58	60
Trudno powiedzieć	4	10	5

W niektórych krajach, np. w Czechach i na Słowacji, wiek emerytalny kobiet zależy lub będzie zależał od tego, czy i ile dzieci urodziła kobieta. Najwcześniej będą mogły przechodzić na emeryturę kobiety mające najwięcej dzieci, najpóźniej – kobiety bezdzietne. Rozwiązanie to ma zachęcić kobiety do rodzenia dzieci i sprzyjać zahamowaniu niekorzystnych trendów demograficznych. Pomysł, aby uzależnić wiek emerytalny kobiet od liczby urodzonych przez nie dzieci, raczej nie zyskał przychylności badanych. Większość (54%) jest przeciwna wprowadzeniu tego rozwiązania w Polsce. Zyskało ono natomiast akceptację więcej niż co trzeciego respondenta (35%).

OPINIE O PRZYWILEJACH EMERYTALNYCH

Najbardziej palącą obecnie kwestią dotyczącą systemu emerytalnego jest uregulowanie prawa do przechodzenia na wcześniejszą emeryturę. Plany rządu zmierzające do ograniczenia liczby uprawnionych do wcześniejszej emerytury budzą sprzeciw opozycji oraz związków zawodowych.

Opinie na temat rozwiązań dotyczących możliwości korzystania z wcześniejszej emerytury są zróżnicowane. Ogółem ponad połowa badanych uważa, że lista zawodów uprawniających do przechodzenia na wcześniejszą emeryturę powinna być utrzymana w obecnym kształcie (33%) lub nawet poszerzona (21%). Za jej ograniczeniem opowiada

się 30% ankietowanych. Tylko nieliczni (6%) są zdania, że możliwość przechodzenia na wcześniejszą emeryturę powinna być w ogóle zlikwidowana.

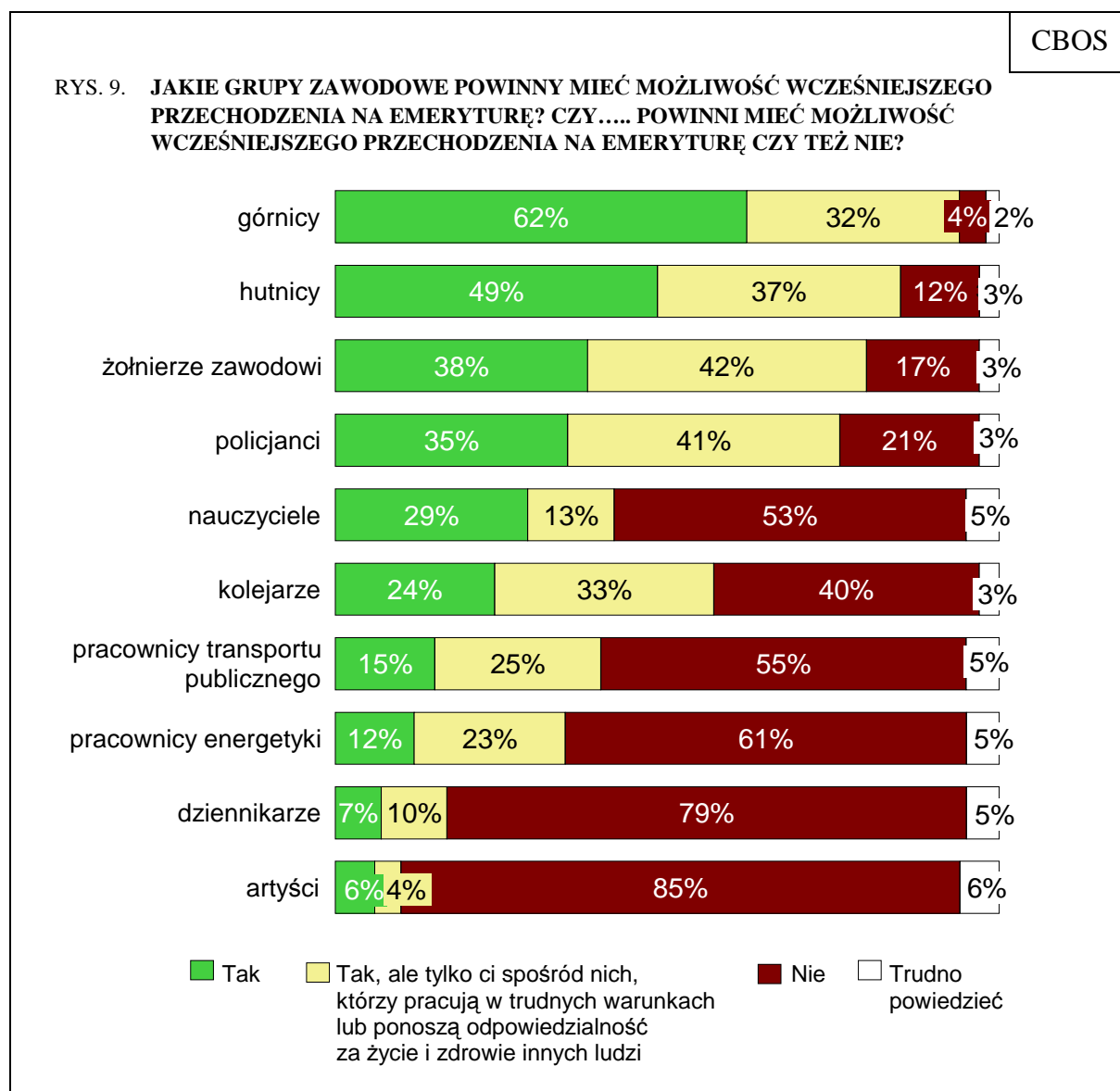

Mogłoby się wydawać, że ograniczenie prawa do wcześniejszych emerytur spotyka się raczej ze społeczną niechęcią niż aprobatą. Jeśli jednak spojrzeć na listę zawodów, których przedstawicielom powinny – w opinii społecznej – przysługiwać przywileje emerytalne, to wniosek ten nie jest oczywisty. Okazuje się bowiem, że prawo do przechodzenia na wcześniejszą emeryturę przedstawicieli wielu zawodów, którym ono obecnie przysługuje, jest kwestionowane.

W opinii społecznej prawo do wcześniejszej emerytury powinni zachować górnicy (62%) oraz hutnicy (49%). Mniej jednoznaczne są opinie dotyczące przywilejów służb mundurowych. Największe grupy badanych uważają, że prawo do przejścia na wcześniejszą emeryturę powinni mieć ci spośród żołnierzy zawodowych i policjantów, którzy pracują w trudnych warunkach lub ponoszą odpowiedzialność za zdrowie i życie innych ludzi (odpowiednio: 42% i 41%). Tylko niewiele mniej osób twierdzi, że uprawnienia te powinny przysługiwać wszystkim przedstawicielom tych zawodów (38% w przypadku żołnierzy i 35% – policjantów).

Największą grupę, która – zgodnie z intencją rządu – miałyby stracić prawo do przechodzenia na wcześniejszą emeryturę stanowią nauczyciele. Plany te budzą kontrowersje. Niemniej jednak przeważa opinia, że nauczyciele nie powinni mieć prawa do wcześniejszych emerytur (53%). W opinii większości ankietowanych nie powinno ono przysługiwać także: artystom (85%), dziennikarzom (79%), pracownikom energetyki (61%) oraz pracownikom transportu publicznego (55%).

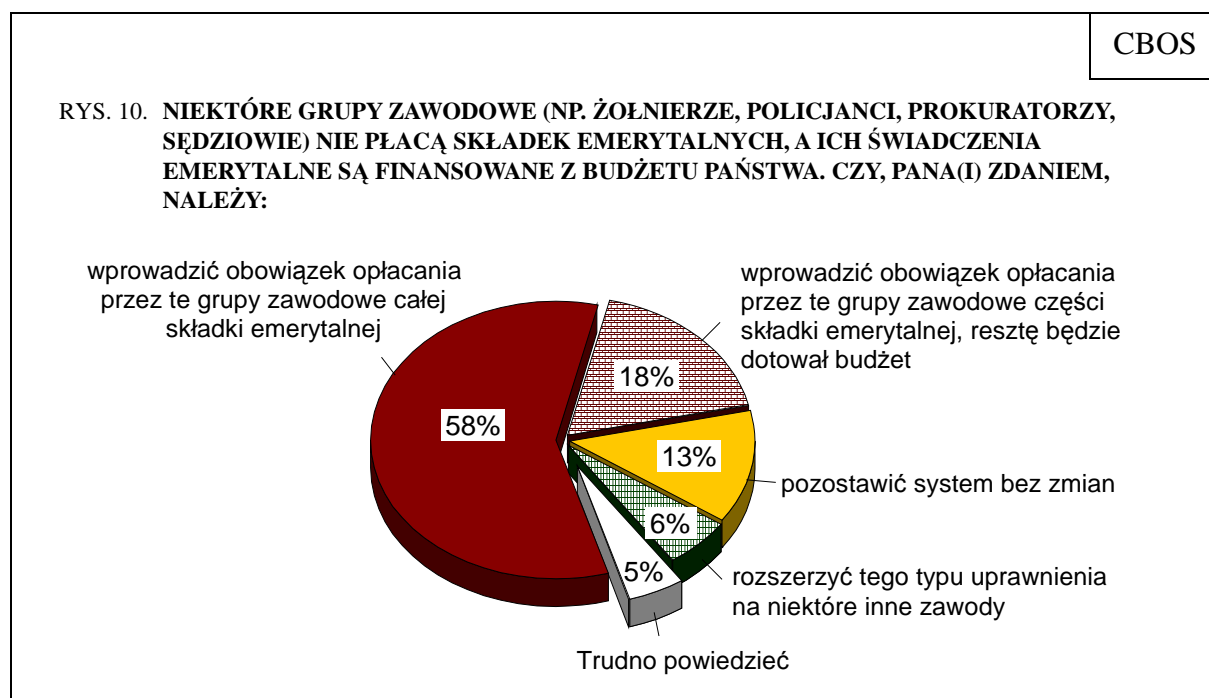
Najbardziej podzielone są opinie dotyczące prawa kolejarzy do wcześniejszych emerytur. Dwie piąte badanych (40%) uważa, że przedstawiciele tej grupy zawodowej nie powinni mieć możliwości przechodzenia na wcześniejszą emeryturę, więcej osób sądzi jednak, że prawo takie powinno przysługiwać wszystkim kolejarzom (24%), a przynajmniej części z nich (33%).

Generalnie za ograniczaniem przywilejów emerytalnych stosunkowo najczęściej opowiadają się badani najlepiej wykształceni i, co się z tym wiąże, najlepiej sytuowani. Częściej niż inni są oni przeciwni możliwości przechodzenia na wcześniejszą emeryturę przez przedstawicieli takich zawodów, jak: żołnierze, policjanci, górnicy, hutnicy, kolejarze, pracownicy energetyki, pracownicy transportu publicznego. Co jednak ciekawe, osoby z wykształceniem wyższym częściej niż przeciętnie są zwolennikami utrzymania wcześniejszych emerytur dla nauczycieli. Pokazuje to, jak dużą rolę w myśleniu o systemie emerytalnym odgrywają partykularyzmy grupowe. Potrzeba ograniczenia możliwości przechodzenia na wcześniejszą emeryturę często jest deklarowana dopóty, dopóki ewentualne zmiany nie naruszają własnych interesów.

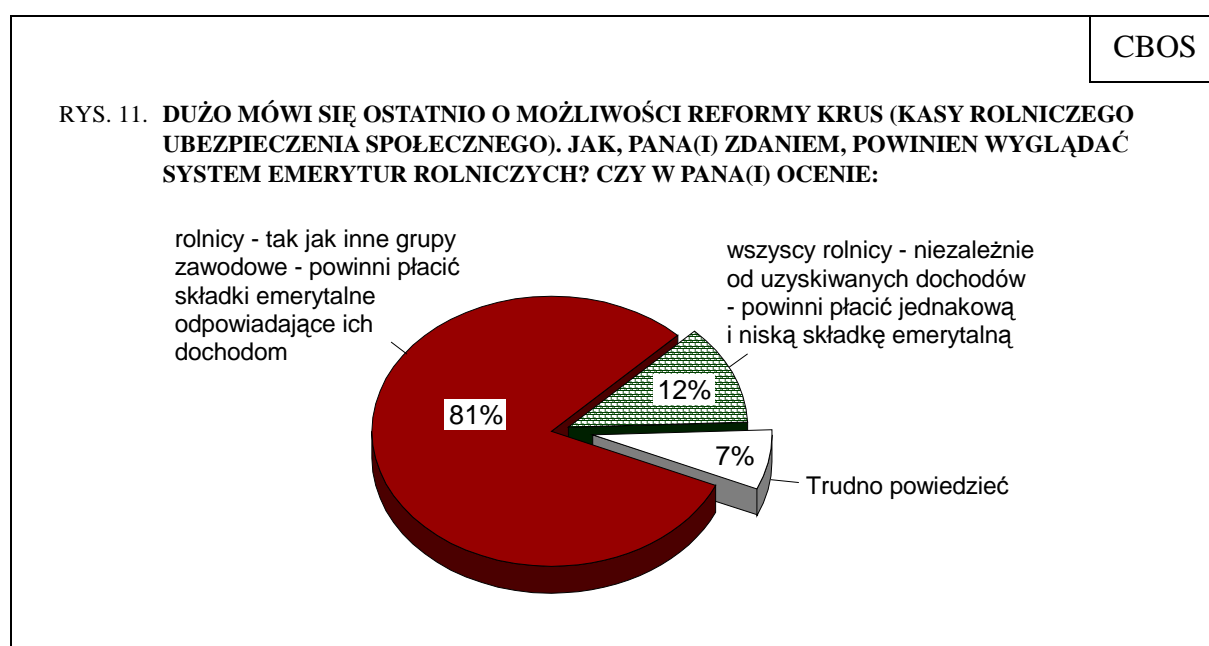
Niektóre grupy zawodowe w Polsce nie są objęte powszechnym systemem emerytalnym. Emerytury pracowników służb mundurowych, prokuratorów, sędziów są finansowane z budżetu państwa i przysługują już po piętnastu latach pracy. Z kolei rolnicy ubezpieczeni są w Kasie Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego i wszyscy – niezależnie od uzyskiwanych dochodów – płacą niskie, jednakowe składki.

W opinii większości Polaków należy wprowadzić zmiany zarówno w systemie ubezpieczeń służb mundurowych, sędziów i prokuratorów, jak i zreformować KRUS.

Zdaniem większości badanych grupy objęte zaopatrzeniowymi systemami ubezpieczeniowymi powinny, tak jak inni pracownicy, mieć obowiązek płacenia składki emerytalnej w całości (58%) lub przynajmniej w części (18%). Pogląd ten przeważa we wszystkich analizowanych grupach społeczno-demograficznych.

Według ankietowanych inne niż obowiązujące obecnie powinny być też zasady ubezpieczenia emerytalnego rolników. Zdecydowana większość (81%) uważa, że rolnicy – tak jak inni pracujący – powinni płacić składki emerytalne odpowiadające ich dochodom. Przekonanie to dominuje we wszystkich analizowanych grupach społeczno-demograficznych, a także, co ciekawe, wśród samych rolników (82%).

Opinie Polaków dotyczące wieku emerytalnego oraz różnego rodzaju przywilejów emerytalnych pozwalają zrekonstruować sposób myślenia o właściwym – ich zdaniem – systemie emerytalnym. Pokazują one, że w ocenie społecznej zmiany w systemie emerytalnym powinny prowadzić do jego większego ujednoczenia. W opinii społecznej zasady nabywania świadczeń emerytalnych powinny być zatem takie same dla jak największej liczby pracujących. Możliwość przechodzenia na wcześniejszą emeryturę powinna być – w stosunku do obecnie obowiązujących przepisów – ograniczona. Grupy zawodowe, które nie są objęte powszechnym systemem ubezpieczeń społecznych, powinny płacić składki na takich zasadach jak pozostali pracujący.

Zachowanie przywilejów emerytalnych postrzeganych jako nieuzasadnione sprzyja roszczeniowym postawom tych grup, które z nich nie korzystają. Uruchamia ono myślenie typu: *jeśli przywileje emerytalne przysługują tak wielu osobom, to czemu nie mnie.* Stąd też pojawiający się niekiedy postulat poszerzenia listy zawodów uprawniających do przechodzenia na wcześniejszą emeryturę należy odczytywać jako głos za ujednoczeniem zasad nabywania uprawnień emerytalnych, a nie za ich dalszym różnicowaniem.

Wyniki naszego badania prowadzą do kilku głównych wniosków.

Zapoczątkowana niemal dziesięć lat temu reforma systemu emerytalnego (wprowadzenie indywidualnych kont i powiązanie osobistego wkładu do systemu z wysokością przyszłego świadczenia) była w opinii społecznej krokiem w dobrym kierunku, jednak jej skutki nie zawsze odbierane są pozytywnie. W ostatnim okresie wzrasta bowiem niepokój o wysokość przyszłych emerytur. Coraz więcej osób spodziewa się, że w przyszłości świadczenia emerytalne będą proporcjonalnie niższe niż obecnie.

Bardzo silny jest społeczny opór przed podwyższaniem wieku emerytalnego. Argumenty demografów i ekonomistów wskazujących na starzenie się społeczeństwa i rosnącą dysproporcję między liczbą osób pracujących i emerytów nie przekonują Polaków do konieczności podwyższania wieku emerytalnego. Ze zdecydowanie większym zrozumieniem spotykają się argumenty odwołujące się do interesów ekonomicznych przyszłych emerytów. Jeśli będą oni skłonni dłużej pracować, to wyłącznie z konieczności, a nie z wyboru.

Polacy dostrzegają potrzebę zmian zmierzających do większego ujednoczenia zasad emerytalnych. Istnieje zatem społeczne przyzwolenie na ograniczanie różnego rodzaju przywilejów emerytalnych. Problem polega jednak na tym, że deklarowana akceptacja zmniejszania przywilejów emerytalnych nie zawsze oznacza gotowość do rezygnacji z uprzywilejowania własnej grupy zawodowej.

Opracowała
Beata ROGUSKA

A N E K S

Tabela 1

		Z którą z poniższych opinii zgadza się Pan(i) bardziej?			Liczba osób
		To przede wszystkim sami obywatele powinni dbać o zapewnienie sobie zabezpieczenia na starość	To przede wszystkim państwo powinno dbać o to, aby obywatele mieli zapewnione zabezpieczenie na starość	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	
Ogółem		23	70	7	1107
Płeć	Mężczyźni	24	71	5	521
	Kobiety	22	70	8	586
Wiek	18-24 lata	25	70	5	159
	25-34	25	68	7	202
	35-44	18	78	4	168
	45-54	28	66	6	190
	55-64	24	66	11	179
	65 lat i więcej	18	74	8	209
Miejsce zamieszkania	Wieś	17	76	6	417
	Miasto do 20 tys.	25	67	8	151
	20-100 tys.	24	69	7	218
	101-500 tys.	27	66	8	172
	501 tys. i więcej mieszk.	30	62	8	149
Wykształcenie	Podstawowe	14	78	7	307
	Zasadnicze zawodowe	18	76	6	280
	Średnie	27	67	7	370
	Wyższe	39	51	10	150
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., inteligencja	36	53	11	71
	Prac. umysł. niż. szczebla	35	58	7	113
	Pracownicy fiz.- umysł.	25	69	6	85
	Robotnicy wykwalifikowani	18	77	5	115
	Robotnicy niewykwalifik.	18	72	10	73
	Rolnicy	16	80	4	59
Bierni zawodowo	Pracujący na własny rach.	41	56	4	39
	Renciści	15	79	5	87
	Emeryci	21	69	10	245
	Uczniowie i studenci	25	72	3	81
	Bezrobotni	20	73	7	75
Pracuje w:	Gospodynie domowe i inni	10	83	7	64
	inst. państw., publicznej	30	62	9	123
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	29	65	5	90
	sekt. pryw. poza rolnict. prywatnym gosp. rolnym	26	66	8	257
Dochody na jedną osobę	15	82	2	58	
	Do 500 zł	14	80	5	265
	501-750	15	79	6	187
	751-1000	25	69	7	183
	1001-1500	30	62	8	150
Ocena własnych war. mater.	Powyżej 1500 zł	42	47	11	127
	Złe	12	81	7	231
	Średnie	21	72	8	510
Udział w prakt. religijnych	Dobre	33	61	6	366
	Kilka razy w tygodniu	10	82	8	49
	Raz w tygodniu	22	72	6	579
	1-2 razy w miesiącu	24	72	4	165
	Kilka razy w roku	23	68	9	212
Poglądy polityczne	W ogóle nie uczestniczy	31	58	12	103
	Lewica	21	73	6	153
	Centrum	22	71	7	322
	Prawica	28	65	6	373
	Trudno powiedzieć	17	75	8	258

Tabela 2

		Które rozwiązanie dotyczące emerytur wydaje się Panu(i) lepsze?				Liczba osób
		Każdy pracownik wpłaca składki na własne konto w funduszu emerytalnym, z którego w przyszłości będzie miał wypłacaną emeryturę	Osoby pracujące opłacają składki, które są przeznaczone na emerytury dla obecnych emerytów	Połączenie obu tych rozwiązań – część składki pracownika przeznaczana jest na wypłaty bieżących emerytur, a część odkładana na jego przyszłą emeryturę	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	
Ogółem		31	9	49	11	1104
Płeć	Mężczyźni	32	9	49	11	519
	Kobiety	31	9	49	12	585
Wiek	18-24 lata	36	6	50	8	159
	25-34	42	8	44	6	202
	35-44	31	8	53	8	166
	45-54	32	7	52	9	190
	55-64	35	12	44	10	179
	65 lat i więcej	14	11	50	25	209
Miejsce zamieszkania	Wieś	27	10	49	14	415
	Miasto do 20 tys.	30	6	49	14	150
	20-100 tys.	38	12	44	7	218
	101-500 tys.	35	8	51	6	172
	501 tys. i więcej mieszk.	31	5	50	13	149
Wykształcenie	Podstawowe	20	13	46	21	307
	Zasadnicze zawodowe	29	8	55	8	277
	Średnie	38	7	48	7	370
	Wyższe	42	7	44	7	150
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., inteligencja	46	9	37	7	71
	Prac. umysł. niż. szczebla	41	8	48	4	113
	Pracownicy fiz.- umysł.	50	5	40	5	85
	Robotnicy wykwalifikowani	33	6	53	8	114
	Robotnicy niewykwalifik.	35	5	51	9	73
	Rolnicy	29	8	50	14	59
	Pracujący na własny rach.	36	9	48	8	39
Bierni zawodowo	Renciści	21	13	53	14	87
	Emeryci	22	12	47	19	245
	Uczniowie i studenci	25	7	58	10	81
	Bezrobotni	24	9	57	10	73
	Gospodynie domowe i inni	31	8	44	17	64
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	42	6	45	7	123
	spółce właścicieli prywatnych i państwa					
	sekt. pryw. poza rolnict.	43	7	44	6	90
	prywatnym gosp. rolnym	41	6	48	5	256
	29	8	55	7	58	
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	28	13	48	11	262
	501-750	27	8	52	12	187
	751-1000	28	7	54	11	183
	1001-1500	33	8	51	8	150
	Powyżej 1500 zł	45	10	41	4	127
Ocena własnych war. mater.	Złe	25	9	49	18	229
	Średnie	28	9	51	11	510
	Dobre	40	8	45	7	365
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	17	6	58	19	49
	Raz w tygodniu	30	11	47	12	579
	1-2 razy w miesiącu	38	6	50	6	163
	Kilka razy w roku	34	6	51	9	211
	W ogóle nie uczestniczy	34	6	47	14	103
Poglądy polityczne	Lewica	31	8	53	8	152
	Centrum	32	9	50	9	322
	Prawica	36	9	48	7	373
	Trudno powiedzieć	24	8	45	23	256

Tabela 3

		Czy, ogólnie rzecz biorąc, jest Pan(i) zadowolony(a) czy też niezadowolony(a) ze sposobu, w jaki w naszym kraju funkcjonuje system ubezpieczeń emerytalnych?			Liczba osób
		Niezadowolony(a)	Zadowolony(a)	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	
Ogółem		64	26	10	1107
Płeć	Mężczyźni	65	25	10	521
	Kobiety	64	26	10	586
Wiek	18-24 lata	60	22	18	159
	25-34	69	20	10	202
	35-44	68	23	9	168
	45-54	67	28	5	190
	55-64	66	27	7	179
	65 lat i więcej	56	33	11	209
Miejsce zamieszkania	Wieś	59	29	12	417
	Miasto do 20 tys.	71	19	10	151
	20-100 tys.	64	25	11	218
	101-500 tys.	70	22	8	172
	501 tys. i więcej mieszk.	64	30	6	149
Wykształcenie	Podstawowe	56	29	15	307
	Zasadnicze zawodowe	64	25	11	280
	Średnie	67	26	7	370
	Wyższe	73	19	8	150
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., inteligencja	79	18	3	71
	Prac. umysł. niż. szczebla	69	27	4	113
	Pracownicy fiz.- umysł.	77	18	5	85
	Robotnicy wykwalifikowani	68	21	11	115
	Robotnicy niewykwalifik.	56	29	15	73
	Rolnicy	62	23	14	59
	Pracujący na własny rach.	72	26	2	39
Bierni zawodowo	Renciści	52	39	9	87
	Emeryci	59	31	9	245
	Uczniowie i studenci	48	27	25	81
	Bezrobotni	68	18	14	75
	Gospodynie domowe i inni	71	18	11	64
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	74	20	6	123
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	70	18	12	90
	sekt. pryw. poza rolnict.	69	25	6	257
	prywatnym gosp. rolnym	65	25	11	58
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	60	31	10	265
	501-750	66	22	12	187
	751-1000	63	29	8	183
	1001-1500	71	23	6	150
	Powyżej 1500 zł	68	25	7	127
Ocena własnych war. mater.	Złe	64	25	11	231
	Średnie	66	25	9	510
	Dobre	62	27	11	366
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	62	26	12	49
	Raz w tygodniu	63	27	10	579
	1-2 razy w miesiącu	71	21	9	165
	Kilka razy w roku	63	26	10	212
	W ogóle nie uczestniczy	64	22	14	103
Poglądy polityczne	Lewica	71	21	9	153
	Centrum	65	28	7	322
	Prawica	65	27	8	373
	Trudno powiedzieć	57	25	18	258

Tabela 4

		W 1999 roku przeprowadzono w Polsce reformę emerytalną. Stary system, w którym ze składek pracowników opłacano bieżące emerytury, zastąpiono nowym, w którym każdy pracownik ma indywidualne konto, na które wpłaca składki emerytalne. W nowym systemie wysokość emerytury jest zależna od wielkości składek zgromadzonych na indywidualnym koncie. Jak Pan(i) ocenia, czy zmiana ta jest korzystna dla osób pracujących ?				Liczba osób
		Korzystna	Niekorzystna	Bez znaczenia	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	
Ogółem		34	38	3	25	1106
Płeć	Mężczyźni	35	39	3	23	520
	Kobiety	34	36	3	27	586
Wiek	18-24 lata	47	30	2	21	159
	25-34	41	35	4	21	202
	35-44	31	46	2	22	168
	45-54	28	41	5	25	190
	55-64	37	37	1	25	179
	65 lat i więcej	25	37	2	36	207
Miejsce zamieszkania	Wieś	33	36	3	29	416
	Miasto do 20 tys.	24	45	2	30	151
	20-100 tys.	39	33	4	25	218
	101-500 tys.	39	41	5	16	172
	501 tys. i więcej mieszk.	39	39	1	21	149
Wykształcenie	Podstawowe	26	36	3	35	305
	Zasadnicze zawodowe	30	45	1	23	280
	Średnie	41	33	3	23	370
	Wyższe	43	37	5	16	150
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., inteligencja	42	44	5	9	71
	Prac. umysł. niż. szczebla	45	40	1	14	113
	Pracownicy fiz.- umysł.	44	33	5	19	85
	Robotnicy wykwalifikowani	32	50	1	17	115
	Robotnicy niewykwalifik.	42	31	3	23	73
	Rolnicy	16	36	1	47	59
	Pracujący na własny rach.	31	43	7	19	39
Bierni zawodowo	Renciści	31	30	7	32	87
	Emeryci	27	38	2	33	244
	Uczniowie i studenci	41	29	3	28	81
	Bezrobotni	33	34	4	29	75
	Gospodynie domowe i inni	35	40		25	64
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	33	48	4	15	123
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	46	27	4	22	90
	sekt. pryw. poza rolnict.	41	40	3	15	257
	prywatnym gosp. rolnym	21	33	4	42	58
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	29	39	2	30	265
	501-750	34	41	4	21	187
	751-1000	33	43	2	23	181
	1001-1500	43	33	5	19	150
	Powyżej 1500 zł	44	33	4	18	127
Ocena własnych war. mater.	Złe	28	45	3	24	231
	Średnie	31	39	2	28	509
	Dobre	44	31	4	22	366
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	23	44	4	29	49
	Raz w tygodniu	34	34	3	28	579
	1-2 razy w miesiącu	37	47	2	14	165
	Kilka razy w roku	32	39	4	25	212
	W ogóle nie uczestniczy	40	35	2	24	101
Poglądy polityczne	Lewica	32	49	0	19	153
	Centrum	37	40	4	19	322
	Prawica	38	38	3	21	373
	Trudno powiedzieć	26	28	3	42	257

Tabela 5

		W 1999 roku przeprowadzono w Polsce reformę emerytalną. Stary system, w którym ze składek pracowników opłacano bieżące emerytury, zastąpiono nowym, w którym każdy pracownik ma indywidualne konto, na które wpłaca składki emerytalne. W nowym systemie wysokość emerytury jest zależna od wielkości składek zgromadzonych na indywidualnym koncie. Jak Pan(i) ocenia, czy zmiana ta jest korzystna dla emerytów, którzy będą otrzymywać świadczenia w nowym systemie?				Liczba osób
		Korzystna	Niekorzystna	Bez znaczenia	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	
Ogółem		24	42	3	31	1106
Płeć	Mężczyźni	26	44	2	28	520
	Kobiety	24	41	3	33	586
Wiek	18-24 lata	32	39	2	26	159
	25-34	29	38	4	30	202
	35-44	23	49	2	26	168
	45-54	21	44	4	31	190
	55-64	26	42	1	31	179
	65 lat i więcej	19	41	2	38	207
Miejsce zamieszkania	Wieś	22	40	3	35	416
	Miasto do 20 tys.	17	45	3	35	151
	20-100 tys.	29	38	2	31	218
	101-500 tys.	33	44	4	19	172
	501 tys. i więcej mieszk.	25	50		26	149
Wykształcenie	Podstawowe	18	40	3	39	305
	Zasadnicze zawodowe	20	47	3	31	280
	Średnie	30	41	2	27	370
	Wyższe	34	41	1	24	150
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., inteligencja	38	43	1	17	71
	Prac. umysł. niż. szczebla	29	48		23	113
	Pracownicy fiz.- umysł.	37	36	5	21	85
	Robotnicy wykwalifikowani	23	49	1	27	115
	Robotnicy niewykwalifik.	27	35	6	32	73
	Rolnicy	18	28	7	47	59
	Pracujący na własny rach.	12	63		24	39
Bierni zawodowo	Renciści	19	45	4	32	87
	Emeryci	19	41	2	38	244
	Uczniowie i studenci	31	32	3	34	81
	Bezrobotni	18	41	2	39	75
	Gospodynie domowe i inni	29	47	3	21	64
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	28	42	1	29	123
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	31	41	4	25	90
	sekt. pryw. poza rolnict.	28	48	2	22	257
	prywatnym gosp. rolnym	21	29	7	43	58
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	22	42	2	33	265
	501-750	21	48	3	28	187
	751-1000	24	45	3	28	181
	1001-1500	32	41	4	23	150
	Powyżej 1500 zł	33	41	1	25	127
Ocena własnych war. mater.	Złe	20	48	3	29	231
	Średnie	23	42	2	33	509
	Dobre	30	39	2	29	366
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	26	34	2	38	49
	Raz w tygodniu	24	40	3	33	579
	1-2 razy w miesiącu	26	49	4	21	165
	Kilka razy w roku	24	43	1	33	212
	W ogóle nie uczestniczy	27	45	2	26	101
Poglądy polityczne	Lewica	19	57	2	22	153
	Centrum	29	44	3	24	322
	Prawica	29	41	1	28	373
	Trudno powiedzieć	17	32	4	47	257

Tabela 6

		Pierwsze emerytury z nowego systemu będą wypłacane już niebawem i wiadomo, że jeśli kobiety będą przechodziły na emeryturę wcześniej niż mężczyźni, to emerytury kobiet będą dużo niższe niż emerytury mężczyzn. Czy Pana(i) zdaniem:				Liczba osób
		kobiety powinny, jak dotąd, przechodzić na emeryturę wcześniej niż mężczyźni, nawet jeśli otrzymane przez nie świadczenia będą przez to niższe	kobiety powinny przechodzić na emeryturę w takim samym wieku jak mężczyźni, aby otrzymane przez nie świadczenia były podobnej wysokości co świadczenia mężczyzn	powinno się umożliwić kobietom wybór przechodzenia na wcześniejszą niż mężczyźni, a przez to niższą emeryturę lub kontynuowania pracy do obecnego wieku emerytalnego mężczyzn, aby otrzymać podobną emeryturę	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	
Ogółem		25	10	60	5	1105
Płeć	Mężczyźni	26	11	59	5	520
	Kobiety	24	8	61	6	585
Wiek	18-24 lata	20	12	62	6	158
	25-34	19	13	65	3	202
	35-44	24	8	63	5	168
	45-54	25	9	62	4	190
	55-64	29	9	57	5	179
	65 lat i więcej	32	7	51	10	209
Miejsce zamieszkania	Wieś	26	9	58	7	416
	Miasto do 20 tys.	24	9	57	10	151
	20-100 tys.	27	9	62	2	217
	101-500 tys.	30	10	53	6	172
	501 tys. i więcej mieszk.	13	10	74	3	149
Wykształcenie	Podstawowe	30	7	53	10	307
	Zasadnicze zawodowe	26	10	60	4	280
	Średnie	25	9	62	4	369
	Wyższe	14	15	69	2	149
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., inteligencja	11	14	72	3	71
	Prac. umysł. niż. szczebla	19	14	65	2	113
	Pracownicy fiz.- umysł.	25	11	60	4	85
	Robotnicy wykwalifikowani	27	4	64	5	115
	Robotnicy niewykwalifik.	31	7	58	4	73
	Rolnicy	20	12	66	3	59
	Pracujący na własny rach.	18	19	60	3	39
Bierni zawodowo	Renciści	35	7	51	7	87
	Emeryci	31	8	52	9	245
	Uczniowie i studenci	17	11	65	7	81
	Bezrobotni	24	8	63	4	74
	Gospodynie domowe i inni	22	9	60	9	64
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	20	11	66	3	123
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	28	9	61	2	89
	sekt. pryw. poza rolnict.	21	10	65	4	257
	prywatnym gosp. rolnym	20	12	65	3	58
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	27	8	63	3	265
	501-750	27	8	61	4	187
	751-1000	27	7	60	6	183
	1001-1500	22	11	63	4	150
	Powyżej 1500 zł	27	17	54	2	127
Ocena własnych war. mater.	Złe	29	8	57	6	231
	Średnie	23	9	62	6	510
	Dobre	25	11	59	5	364
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	25	6	62	8	49
	Raz w tygodniu	24	10	60	5	577
	1-2 razy w miesiącu	34	8	52	7	165
	Kilka razy w roku	24	11	60	5	212
	W ogóle nie uczestniczy	19	6	70	6	103
Poglądy polityczne	Lewica	23	9	65	3	153
	Centrum	25	10	59	6	321
	Prawica	24	12	61	3	372
	Trudno powiedzieć	28	5	57	10	258

Tabela 7

		W niektórych krajach wiek emerytalny kobiet będzie zależał od tego, czy i ile dzieci urodziła kobieta. Najwcześniej będą mogły przechodzić na emeryturę kobiety mające najwięcej dzieci, najpóźniej kobiety bezdzietne. Czy, Pana(i) zdaniem, podobne rozwiązanie powinno być wprowadzone w Polsce czy też nie?			Liczba osób
		Tak	Nie	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	
Ogółem		35	54	11	1107
Płeć	Mężczyźni	37	51	12	521
	Kobiety	34	56	11	586
Wiek	18-24 lata	38	55	7	159
	25-34	31	58	10	202
	35-44	36	51	14	168
	45-54	29	62	8	190
	55-64	33	57	10	179
	65 lat i więcej	44	39	18	209
Miejsce zamieszkania	Wieś	38	47	15	417
	Miasto do 20 tys.	29	52	19	151
	20-100 tys.	43	53	4	218
	101-500 tys.	34	58	7	172
	501 tys. i więcej mieszk.	24	68	8	149
Wykształcenie	Podstawowe	43	39	18	307
	Zasadnicze zawodowe	35	53	12	280
	Średnie	32	60	8	370
	Wyższe	28	68	4	150
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., inteligencja	32	65	3	71
	Prac. umysł. niż. szczebla	24	69	7	113
	Pracownicy fiz.- umysł.	35	60	5	85
	Robotnicy wykwalifikowani	39	48	14	115
	Robotnicy niewykwalifik.	41	48	11	73
	Rolnicy	24	53	22	59
Pracujący na własny rach.	27	62	11	39	
Bierni zawodowo	Renciści	42	49	9	87
	Emeryci	39	44	17	245
	Uczniowie i studenci	34	58	7	81
	Bezrobotni	36	50	14	75
	Gospodynie domowe i inni	39	55	6	64
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	23	70	7	123
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	40	52	9	90
	sekt. pryw. poza rolnict.	34	58	8	257
	prywatnym gosp. rolnym	18	59	23	58
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	39	51	10	265
	501-750	39	50	11	187
	751-1000	37	53	11	183
	1001-1500	37	53	10	150
	Powyżej 1500 zł	29	64	7	127
Ocena własnych war. mater.	Złe	34	52	14	231
	Średnie	38	52	11	510
	Dobre	33	57	10	366
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	39	46	15	49
	Raz w tygodniu	37	51	12	579
	1-2 razy w miesiącu	34	58	9	165
	Kilka razy w roku	32	56	12	212
	W ogóle nie uczestniczy	32	60	9	103
Poglądy polityczne	Lewica	25	65	10	153
	Centrum	32	57	11	322
	Prawica	43	52	5	373
	Trudno powiedzieć	34	45	22	258

Tabela 8

		Niektóre grupy zawodowe w Polsce mają możliwość wcześniejszego przechodzenia na emeryturę niż inni pracujący. Czy, Pana(i) zdaniem, lista zawodów uprawniających do wcześniejszego przejścia na emeryturę powinna być:					Liczba osób
		poszerzona	utrzymana w obecnym kształcie	ograniczona	Możliwość wcześniejszego przechodzenia na emeryturę powinna być w ogóle zlikwidowana	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	%	
Ogółem		21	33	30	6	10	1106
Płeć	Mężczyźni	21	34	32	7	6	521
	Kobiety	22	32	28	6	12	585
Wiek	18-24 lata	28	31	24	6	11	159
	25-34	26	32	32	3	7	202
	35-44	21	36	31	5	7	168
	45-54	25	29	33	6	7	190
	55-64	15	35	34	10	6	179
	65 lat i więcej	13	36	25	7	19	208
Miejsce zamieszkania	Wieś	21	33	26	7	12	417
	Miasto do 20 tys.	18	28	34	3	17	151
	20-100 tys.	24	37	26	7	6	218
	101-500 tys.	22	36	32	6	4	171
	501 tys. i więcej mieszk.	18	29	38	7	7	149
Wykształcenie	Podstawowe	20	34	21	5	20	306
	Zasadnicze zawodowe	21	34	32	6	6	280
	Średnie	23	34	31	6	6	370
	Wyższe	19	27	42	8	4	150
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., inteligencja	18	28	41	10	3	71
	Prac. umysł. niż. szczebla	23	24	46	4	4	113
	Pracownicy fiz.- umysł.	29	39	17	11	4	85
	Robotnicy wykwalifikowani	24	40	29	3	5	115
	Robotnicy niewykwalifik.	27	36	27	3	7	73
	Rolnicy	20	31	38	3	9	59
	Pracujący na własny rach.	20	15	48	8	9	39
Bierni zawodowo	Renciści	17	34	26	9	14	87
	Emeryci	14	36	27	8	16	244
	Uczniowie i studenci	30	31	20	7	12	81
	Bezrobotni	19	36	29	3	12	75
	Gospodynie domowe i inni	28	33	23	3	12	64
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	29	31	29	8	4	123
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	24	39	32	2	3	90
	sekt. pryw. poza rolnict.	23	30	34	8	6	257
	prywatnym gosp. rolnym	21	26	43	2	7	58
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	23	37	26	6	8	265
	501-750	24	34	28	6	8	187
	751-1000	20	30	32	10	8	183
	1001-1500	18	37	30	8	7	149
	Powyżej 1500 zł	16	31	44	7	3	127
Ocena własnych war. mater.	Złe	19	31	29	7	13	231
	Średnie	22	36	28	6	9	509
	Dobre	22	31	33	7	8	366
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	26	25	20	4	25	49
	Raz w tygodniu	20	35	30	6	9	578
	1-2 razy w miesiącu	29	31	27	6	7	165
	Kilka razy w roku	17	34	32	7	10	212
	W ogóle nie uczestniczy	20	27	33	8	10	103
Poglądy polityczne	Lewica	22	39	26	9	4	153
	Centrum	26	31	33	4	6	322
	Prawica	17	33	36	8	6	373
	Trudno powiedzieć	21	32	19	5	22	257

Tabela 9

		Jakie grupy zawodowe powinny mieć możliwość wcześniejszego przechodzenia na emeryturę? Czy górnicy powinni mieć możliwość wcześniejszego przechodzenia na emeryturę czy też nie?				Liczba osób
		Tak	Tak, ale tylko ci spośród nich, którzy pracują w trudnych warunkach lub ponoszą odpowiedzialność za życie i zdrowie innych ludzi	Nie	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	
Ogółem		62	32	4	2	1106
Płeć	Mężczyźni	62	32	4	2	521
	Kobiety	62	33	4	2	585
Wiek	18-24 lata	65	28	4	3	159
	25-34	63	32	4	1	202
	35-44	65	30	4	1	168
	45-54	58	36	6	0	189
	55-64	60	36	2	1	179
	65 lat i więcej	62	33	3	2	209
Miejsce zamieszkania	Wieś	69	25	4	2	417
	Miasto do 20 tys.	57	37	3	3	151
	20-100 tys.	63	34	3		218
	101-500 tys.	58	34	7	1	172
	501 tys. i więcej mieszk.	51	46	1	1	149
Wykształcenie	Podstawowe	68	27	2	3	306
	Zasadnicze zawodowe	67	28	3	1	280
	Średnie	60	34	5	1	370
	Wyższe	45	46	7	2	150
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., inteligencja	36	54	10		71
	Prac. umysł. niż. szczebla	47	45	5	3	113
	Pracownicy fiz.- umysł.	59	34	7		85
	Robotnicy wykwalifikowani	67	29	4	1	115
	Robotnicy niewykwalifik.	64	30	3	3	73
	Rolnicy	68	26	4	1	58
	Pracujący na własny rach.	49	45	6		39
Bierni zawodowo	Renciści	72	26	2		87
	Emeryci	62	33	3	2	245
	Uczniowie i studenci	66	27	3	4	81
	Bezrobotni	71	25	2	3	75
	Gospodynie domowe i inni	84	13	2	2	64
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	42	50	7	1	123
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	62	33	2	2	90
	sekt. pryw. poza rolnict.	61	34	4	1	257
	prywatnym gosp. rolnym	67	27	4	1	57
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	70	25	4	1	264
	501-750	66	30	3	1	187
	751-1000	62	34	4	1	183
	1001-1500	52	43	4	1	150
	Powyżej 1500 zł	46	48	5	1	127
Ocena własnych war. mater.	Złe	66	27	4	3	231
	Średnie	67	29	3	1	509
	Dobre	53	41	5	1	366
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	58	38	1	4	49
	Raz w tygodniu	62	33	3	2	578
	1-2 razy w miesiącu	65	30	4	1	165
	Kilka razy w roku	61	34	4	1	212
	W ogóle nie uczestniczy	64	28	8	1	103
Poglądy polityczne	Lewica	62	31	6	1	153
	Centrum	64	32	3	2	322
	Prawica	60	35	5		373
	Trudno powiedzieć	63	30	2	4	257

Tabela 10

		Jakie grupy zawodowe powinny mieć możliwość wcześniejszego przechodzenia na emeryturę? Czy hutnicy powinni mieć możliwość wcześniejszego przechodzenia na emeryturę czy też nie?				Liczba osób
		Tak	Tak, ale tylko ci spośród nich, którzy pracują w trudnych warunkach lub ponoszą odpowiedzialność za życie i zdrowie innych ludzi	Nie	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	
Ogółem		49	37	12	3	1107
Płeć	Mężczyźni	47	37	13	2	521
	Kobiety	49	36	10	4	586
Wiek	18-24 lata	47	34	13	5	159
	25-34	46	36	15	3	202
	35-44	55	33	9	3	168
	45-54	43	43	13	1	190
	55-64	47	38	12	3	179
	65 lat i więcej	52	36	8	4	209
Miejsce zamieszkania	Wieś	54	30	12	4	417
	Miasto do 20 tys.	44	39	12	5	151
	20-100 tys.	48	39	12	1	218
	101-500 tys.	43	41	14	1	172
	501 tys. i więcej mieszk.	43	45	8	3	149
Wykształcenie	Podstawowe	57	30	8	5	307
	Zasadnicze zawodowe	55	32	12	1	280
	Średnie	43	43	12	3	370
	Wyższe	33	45	18	4	150
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., inteligencja	29	48	23		71
	Prac. umysł. niż. szczebla	42	45	9	4	113
	Pracownicy fiz.- umysł.	36	50	14		85
	Robotnicy wykwalifikowani	50	37	12	2	115
	Robotnicy niewykwalifik.	50	35	9	6	73
	Rolnicy	58	31	6	5	59
	Pracujący na własny rach.	31	46	20	3	39
Bierni zawodowo	Renciści	62	27	11	1	87
	Emeryci	49	38	10	3	245
	Uczniowie i studenci	51	29	10	9	81
	Bezrobotni	56	30	11	3	75
	Gospodynie domowe i inni	65	19	14	2	64
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	39	48	10	3	123
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	46	40	9	4	90
	sekt. prywat. poza rolnict.	40	42	16	2	257
	prywatnym gosp. rolnym	58	32	7	4	58
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	56	31	11	2	265
	501-750	45	38	13	4	187
	751-1000	49	41	8	2	183
	1001-1500	41	44	12	3	150
	Powyżej 1500 zł	37	47	15	1	127
Ocena własnych war. mater.	Złe	53	32	11	4	231
	Średnie	52	36	10	2	510
	Dobre	41	41	14	4	366
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	47	36	8	8	49
	Raz w tygodniu	48	36	12	4	579
	1-2 razy w miesiącu	50	40	10	1	165
	Kilka razy w roku	48	37	12	2	212
	W ogóle nie uczestniczy	51	34	14	1	103
Poglądy polityczne	Lewica	53	32	14	2	153
	Centrum	50	37	10	3	322
	Prawica	46	41	12	1	373
	Trudno powiedzieć	49	32	11	8	258

Tabela 11

		Jakie grupy zawodowe powinny mieć możliwość wcześniejszego przechodzenia na emeryturę? Czy żołnierze zawodowi powinni mieć możliwość wcześniejszego przechodzenia na emeryturę czy też nie?				Liczba osób
		Tak	Tak, ale tylko ci spośród nich, którzy pracują w trudnych warunkach lub ponoszą odpowiedzialność za życie i zdrowie innych ludzi	Nie	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	
Ogółem		38	42	17	3	1107
Płeć	Mężczyźni	38	42	18	2	521
	Kobiety	37	43	15	5	586
Wiek	18-24 lata	46	38	12	4	159
	25-34	39	48	11	2	202
	35-44	33	44	21	1	168
	45-54	29	47	22	2	190
	55-64	34	44	18	4	179
	65 lat i więcej	45	33	15	6	209
Miejsce zamieszkania	Wieś	39	38	18	6	417
	Miasto do 20 tys.	39	38	16	6	151
	20-100 tys.	40	41	18	1	218
	101-500 tys.	44	41	15	1	172
	501 tys. i więcej mieszk.	23	62	14	1	149
Wykształcenie	Podstawowe	44	33	16	6	307
	Zasadnicze zawodowe	38	40	20	2	280
	Średnie	38	45	14	3	370
	Wyższe	25	57	16	2	150
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., inteligencja	16	68	16		71
	Prac. umysł. niż. szczebla	31	51	18	1	113
	Pracownicy fiz.- umysł.	47	43	10		85
	Robotnicy wykwalifikowani	40	45	14	1	115
	Robotnicy niewykwalifik.	25	45	25	5	73
	Rolnicy	35	39	20	6	59
	Pracujący na własny rach.	28	48	24		39
Bierni zawodowo	Renciści	38	41	16	5	87
	Emeryci	44	34	17	5	245
	Uczniowie i studenci	42	40	14	4	81
	Bezrobotni	49	33	16	3	75
	Gospodynie domowe i inni	40	38	15	7	64
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	31	54	12	2	123
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	36	45	17	2	90
	sekt. pryw. poza rolnict.	34	49	17	1	257
	prywatnym gosp. rolnym	36	40	21	3	58
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	44	39	14	3	265
	501-750	39	37	22	2	187
	751-1000	36	44	16	4	183
	1001-1500	30	53	14	3	150
	Powyżej 1500 zł	28	53	17	1	127
Ocena własnych war. mater.	Złe	40	36	19	5	231
	Średnie	38	43	16	3	510
	Dobre	36	46	15	3	366
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	33	58	3	6	49
	Raz w tygodniu	37	42	17	4	579
	1-2 razy w miesiącu	42	37	18	3	165
	Kilka razy w roku	37	46	15	2	212
	W ogóle nie uczestniczy	39	37	22	3	103
Poglądy polityczne	Lewica	38	43	18	1	153
	Centrum	40	44	14	3	322
	Prawica	38	43	18	1	373
	Trudno powiedzieć	35	39	17	9	258

Tabela 12

		Jakie grupy zawodowe powinny mieć możliwość wcześniejszego przechodzenia na emeryturę? Czy policjanci powinni mieć możliwość wcześniejszego przechodzenia na emeryturę czy też nie?				Liczba osób
		Tak	Tak, ale tylko ci spośród nich, którzy pracują w trudnych warunkach lub ponoszą odpowiedzialność za życie i zdrowie innych ludzi	Nie	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	
Ogółem		35	41	21	3	1107
Płeć	Mężczyźni	35	41	22	1	521
	Kobiety	35	42	20	4	586
Wiek	18-24 lata	33	39	24	4	159
	25-34	35	47	16	2	202
	35-44	34	42	23	0	168
	45-54	29	42	27	2	190
	55-64	34	44	19	3	179
	65 lat i więcej	43	34	18	5	209
Miejsce zamieszkania	Wieś	36	35	23	5	417
	Miasto do 20 tys.	39	39	20	3	151
	20-100 tys.	37	42	21	0	218
	101-500 tys.	39	41	18	1	172
	501 tys. i więcej mieszk.	19	61	19	1	149
Wykształcenie	Podstawowe	40	32	23	4	307
	Zasadnicze zawodowe	36	38	24	2	280
	Średnie	34	48	16	2	370
	Wyższe	26	50	23	1	150
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., inteligencja	18	65	17		71
	Prac. umysł. niż. szczebla	32	50	19		113
	Pracownicy fiz.- umysł.	37	42	21	1	85
	Robotnicy wykwalifikowani	37	46	17	1	115
	Robotnicy niewykwalifik.	27	41	30	3	73
	Rolnicy	32	38	29	1	59
	Pracujący na własny rach.	23	49	28		39
Bierni zawodowo	Renciści	39	35	23	3	87
	Emeryci	43	36	17	4	245
	Uczniowie i studenci	29	46	21	4	81
	Bezrobotni	40	38	17	4	75
	Gospodynie domowe i inni	40	22	32	7	64
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	30	56	13		123
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	29	45	24	2	90
	sekt. pryw. poza rolnict.	32	45	22	0	257
	prywatnym gosp. rolnym	30	39	30	1	58
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	38	36	24	2	265
	501-750	36	36	25	2	187
	751-1000	33	45	19	3	183
	1001-1500	31	52	15	2	150
	Powyżej 1500 zł	29	49	21	1	127
Ocena własnych war. mater.	Złe	36	36	23	5	231
	Średnie	36	40	21	3	510
	Dobre	33	47	19	1	366
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	39	43	15	4	49
	Raz w tygodniu	33	44	20	3	579
	1-2 razy w miesiącu	39	37	23	1	165
	Kilka razy w roku	36	43	20	1	212
	W ogóle nie uczestniczy	36	32	28	4	103
Poglądy polityczne	Lewica	36	40	22	2	153
	Centrum	38	43	17	2	322
	Prawica	34	42	24	0	373
	Trudno powiedzieć	32	40	22	6	258

Tabela 13

		Jakie grupy zawodowe powinny mieć możliwość wcześniejszego przechodzenia na emeryturę? Czy nauczyciele powinni mieć możliwość wcześniejszego przechodzenia na emeryturę czy też nie?				Liczba osób
		Tak	Tak, ale tylko ci spośród nich, którzy pracują w trudnych warunkach lub ponoszą odpowiedzialność za życie i zdrowie innych ludzi	Nie	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	
Ogółem		29	13	53	5	1107
Płeć	Mężczyźni	27	11	58	4	521
	Kobiety	31	14	48	7	586
Wiek	18-24 lata	24	14	57	6	159
	25-34	27	14	56	3	202
	35-44	34	9	52	5	168
	45-54	26	14	57	2	190
	55-64	29	13	53	5	179
	65 lat i więcej	33	14	42	11	209
Miejsce zamieszkania	Wieś	27	12	53	7	417
	Miasto do 20 tys.	25	11	59	5	151
	20-100 tys.	32	16	50	2	218
	101-500 tys.	35	12	52	1	172
	501 tys. i więcej mieszk.	26	14	49	11	149
Wykształcenie	Podstawowe	26	9	56	9	307
	Zasadnicze zawodowe	27	11	56	6	280
	Średnie	29	18	51	3	370
	Wyższe	39	13	44	4	150
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., inteligencja	39	12	48	1	71
	Prac. umysł. niż. szczebla	21	22	50	7	113
	Pracownicy fiz.- umysł.	29	12	56	4	85
	Robotnicy wykwalifikowani	24	10	61	5	115
	Robotnicy niewykwalifik.	34	12	46	7	73
	Rolnicy	29	9	51	11	59
	Pracujący na własny rach.	29	11	60		39
Bierni zawodowo	Renciści	37	9	52	2	87
	Emeryci	31	14	47	8	245
	Uczniowie i studenci	22	14	58	6	81
	Bezrobotni	25	11	60	3	75
	Gospodynie domowe i inni	26	14	55	5	64
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	34	16	47	3	123
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	35	9	48	7	90
	sekt. pryw. poza rolnict.	23	13	61	3	257
	prywatnym gosp. rolnym	34	6	52	8	58
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	29	12	54	4	265
	501-750	25	14	55	5	187
	751-1000	33	13	49	4	183
	1001-1500	30	19	46	6	150
	Powyżej 1500 zł	27	12	57	3	127
Ocena własnych war. mater.	Złe	26	11	54	9	231
	Średnie	30	13	52	4	510
	Dobre	30	14	52	5	366
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	43	9	38	11	49
	Raz w tygodniu	28	14	53	5	579
	1-2 razy w miesiącu	29	16	51	4	165
	Kilka razy w roku	31	12	52	6	212
	W ogóle nie uczestniczy	24	10	62	4	103
Poglądy polityczne	Lewica	34	10	53	2	153
	Centrum	29	14	53	4	322
	Prawica	28	13	56	3	373
	Trudno powiedzieć	26	14	47	13	258

Tabela 14

		Jakie grupy zawodowe powinny mieć możliwość wcześniejszego przechodzenia na emeryturę? Czy kolejarze powinni mieć możliwość wcześniejszego przechodzenia na emeryturę czy też nie?				Liczba osób
		Tak	Tak, ale tylko ci spośród nich, którzy pracują w trudnych warunkach lub ponoszą odpowiedzialność za życie i zdrowie innych ludzi	Nie	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	
Ogółem		24	33	40	3	1107
Płeć	Mężczyźni	26	31	42	2	521
	Kobiety	23	34	38	5	586
Wiek	18-24 lata	26	29	41	4	159
	25-34	22	26	50	2	202
	35-44	23	30	44	3	168
	45-54	20	39	39	2	190
	55-64	25	35	36	3	179
	65 lat i więcej	29	37	29	6	209
Miejsce zamieszkania	Wieś	28	30	37	5	417
	Miasto do 20 tys.	23	34	39	4	151
	20-100 tys.	27	37	34	1	218
	101-500 tys.	20	33	46	1	172
	501 tys. i więcej mieszk.	17	32	46	4	149
Wykształcenie	Podstawowe	31	30	32	7	307
	Zasadnicze zawodowe	30	30	39	2	280
	Średnie	20	39	40	1	370
	Wyższe	13	29	53	4	150
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., inteligencja	8	30	62		71
	Prac. umysł. niż. szczebla	16	35	45	3	113
	Pracownicy fiz.- umysł.	21	41	38		85
	Robotnicy wykwalifikowani	28	33	38	2	115
	Robotnicy niewykwalifik.	25	39	34	3	73
	Rolnicy	26	27	43	4	59
	Pracujący na własny rach.	10	25	65		39
Bierni zawodowo	Renciści	30	33	34	3	87
	Emeryci	29	35	31	5	245
	Uczniowie i studenci	24	26	44	6	81
	Bezrobotni	31	27	37	5	75
	Gospodynie domowe i inni	32	28	35	5	64
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	17	45	36	2	123
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	24	28	44	4	90
	sekt. pryw. poza rolnict.	19	32	49	1	257
	prywatnym gosp. rolnym	27	25	47	1	58
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	29	30	39	2	265
	501-750	26	30	41	3	187
	751-1000	25	36	37	2	183
	1001-1500	15	43	37	6	150
	Powyżej 1500 zł	18	36	45	1	127
Ocena własnych war. mater.	Złe	28	32	34	6	231
	Średnie	26	33	39	2	510
	Dobre	20	33	44	4	366
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	29	37	25	9	49
	Raz w tygodniu	23	36	38	3	579
	1-2 razy w miesiącu	25	31	41	2	165
	Kilka razy w roku	26	29	41	4	212
	W ogóle nie uczestniczy	25	23	51	1	103
Poglądy polityczne	Lewica	23	31	45	1	153
	Centrum	25	33	39	3	322
	Prawica	24	35	41	0	373
	Trudno powiedzieć	26	30	35	10	258

Tabela 15

		Niektóre grupy zawodowe (np. żołnierze, policjanci, prokuratorzy, sędziowie) nie płacą składek emerytalnych, a ich świadczenia emerytalne są finansowane z budżetu państwa. Czy, Pana(i) zdaniem, należy:					Liczba osób
		rozszerzyć tego typu uprawnień na niektóre inne zawody	pozostawić system bez zmian	wprowadzić obowiązek opłacania przez te grupy zawodowe części składki emerytalnej, resztę będzie dotował budżet	wprowadzić obowiązek opłacania przez te grupy zawodowe całej składki emerytalnej	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	%	
Ogółem		6	13	18	58	6	1105
Płeć	Mężczyźni	6	14	19	56	5	520
	Kobiety	5	12	17	60	7	585
Wiek	18-24 lata	9	13	25	47	5	158
	25-34	6	11	24	55	5	202
	35-44	5	13	18	60	3	168
	45-54	5	14	13	63	5	190
	55-64	2	11	15	67	4	178
	65 lat i więcej	7	14	13	56	11	209
Miejsce zamieszkania	Wieś	4	11	17	61	7	415
	Miasto do 20 tys.	5	11	17	57	11	151
	20-100 tys.	7	17	19	54	3	218
	101-500 tys.	9	17	18	55	3	172
	501 tys. i więcej mieszk.	5	9	20	59	6	149
Wykształcenie	Podstawowe	5	13	14	58	9	307
	Zasadnicze zawodowe	5	11	14	65	6	279
	Średnie	6	14	24	53	3	369
	Wyższe	7	14	17	59	4	150
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., inteligencja	7	10	19	58	6	71
	Prac. umysł. niż. szczebla	5	14	27	52	1	113
	Pracownicy fiz.- umysł.	10	16	13	58	2	85
	Robotnicy wykwalifikowani	4	15	15	59	7	115
	Robotnicy niewykwalifik.	6	10	13	63	8	73
	Rolnicy		10	19	67	3	59
	Pracujący na własny rach.	4	7	24	64		39
Bierni zawodowo	Renciści	2	8	15	67	8	87
	Emeryci	5	15	13	57	10	245
	Uczniowie i studenci	7	11	32	45	4	81
	Bezrobotni	11	13	16	55	5	74
	Gospodynie domowe i inni	5	12	14	62	8	63
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	6	17	20	54	3	123
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	8	13	14	60	6	90
	sekt. pryw. poza rolnict.	6	12	20	58	4	257
	prywatnym gosp. rolnym	1	7	21	66	5	58
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	5	8	19	64	5	265
	501-750	6	14	16	59	5	187
	751-1000	3	15	20	56	7	183
	1001-1500	9	13	19	56	3	150
	Powyżej 1500 zł	5	19	15	59	3	127
Ocena własnych war. mater.	Złe	4	10	14	63	9	231
	Średnie	6	13	17	59	6	510
	Dobre	6	15	21	53	4	364
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	7	10	15	54	14	49
	Raz w tygodniu	5	13	20	57	6	577
	1-2 razy w miesiącu	7	12	16	59	6	165
	Kilka razy w roku	7	13	14	62	5	212
	W ogóle nie uczestniczy	7	11	19	60	3	103
Poglądy polityczne	Lewica	9	18	17	53	3	153
	Centrum	4	12	23	57	5	320
	Prawica	5	11	16	63	4	373
	Trudno powiedzieć	7	13	14	55	11	258